

7.12.2016

EOAK/3383/2016

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajujoja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Anu Rita

KUOPION VANKILA SAI HUOMAUTUKSEN LAINVASTAISESTA MENETTELYSTÄ

1 KANTELU

Seitsemän eri kantelijaa lähetti kukin saman sisältöisen kantelun asiamiesten tapaamiseen käytettävän Kuopion vankilan tapaamistilan valvonnasta. Kantelijoiden mukaan ”asianaja- ja/asiamiesten tapaamistilassa (0-kerros) on videokuvaus sekä kuunteluvalvonta”. Kantelijat pitivät tätä lainvastaisena ja vaativat, että valvontalaitteet poistetaan tai tapaamiset järjestetään tilassa, jossa ei ole valvontamahdollisuutta.

Lisäksi ensimmäisenä saapuneessa kantelussa kerrottiin, että vartijat ovat kommentoineet hänen ja asianajajan tekemisiä tapaamisten jälkeen ja vartijat ovat myös jääneet kiinni kuuntelusta.

- - -

3 RATKAISU

3.1

Saatu selvitys

Kuopion vankilan johtajan mukaan vankilan ohjeet asiamiehen tapaamisissa ovat seuraavanlaiset. ”Asiamies ja vanki tuodaan tapaamistilaan. Tilan kameravalvonta otetaan molempien turvallisuussyistä näyttöön valvomossa. Tapaamisen päättyessä asiamies ottaa yhteyttä valvomoon ja molemmat saatetaan pois tilasta.” Johtajan perusteli tätä käytäntöä seuraavasti.

”Kuopion vankilassa vankien ja heidän asiamiestensä tapaamiseen varattu tila on ilman väliseinää/-plexiä oleva tapaamistila. Kyseinen tila on kameravalvottu ja tilassa olevat tapahtumat ovat seurattavissa vankilan valvomosta käsin. Tämä järjestely perustuu vankilaturvallisuuden ja järjestyksen ylläpitämiseen niissä kaikissa mahdollisissa tilanteissa, joissa kyseistä tilaa käytetään vangin ja jonkun vankilan ulkopuolisen tahon kuten asiamiesten tapaamiseen. Näin pyritään vähentämään mm. väkivallan riskiä sekä kiellettyjen aineiden ja /tai tavaroiden mahdollista välittämistä. Toisin kuin - - - (kantelijan nimi poistettu), niin kyseisessä tilassa ei ole eikä ole koskaan ollut kuuntelulaitteita tai niiden avulla tapahtuvaa mahdollisuutta tilassa käytyjen keskustelujen kuuntelemiseen. Tilaa käytetään muutoin mm. ns. lapsitapaamistilana sekä poliisien kuulustelutilana.”

Lisäksi johtaja totesi selvityksessään, että kantelijan väite liittyen vartijoiden kommentoimiseen hänen ja asiamiehen välisistä keskusteluista ja näistä kiinni jäämiseen ovat yksilöimättömiä ja perustelemattomia.

Kuopion vankilan johtajalta pyydettiin vielä lisäselvitys siitä, onko tapaamistilassa oleva kameravalvonta tallentava. Johtaja ilmoitti 27.9.2016, että kaikki Kuopion vankilan kameroiden kuvat menevät hänen tietääkseen poikkeuksetta tallentimille ja poistuvat sieltä automaattisesti tietyn määräajan kuluttua, kun tallentimien muistikapasiteetti täyttyy.

3.2 Oikeusohjeita

Vankeuslain 13 luvun 6 §:ssä säädetään asiamiehen tapaamisesta ja saman luvun 17 §:ssä päätösvallasta. Säännökset tulivat nykyisen muotoisina voimaan 1.5.2015.

6 § (10.4.2015/393)
Asiamiehen tapaaminen

Vangille on varattava mahdollisuus tavata 12 luvun 4 §:ssä tarkoitettua asiamiestä muiden henkilöiden olematta läsnä.

Tapaamista voidaan valvoa, jos se on välttämätöntä vankilan järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka jos vanki tai asiamies sitä nimenomaisesti pyytää. Valvonta suoritetaan näköyhteyden tai teknisen laitteen avulla vangin ja asiamiehen välistä keskustelua kuulematta ja tallentamatta. Tapaaminen voidaan tarvittaessa järjestää myös tilassa, jossa vangin ja asiamiehen välissä on rakenteellisia esteitä. Tapaamisen valvonnasta on ennen valvonnan aloittamista ilmoitettava vangille ja hänen asiamiehelleen.

Tapaamisen järjestämisestä videoyhteyden välityksellä säädetään 13 §:ssä.

17 § (10.4.2015/393)
Päätösvalta

Valvomattomasta tapaamisesta, asiamiehen tapaamisesta, lapsen tapaamisesta, vankien välisestä tapaamisesta, 3 §:n 2 momentissa tarkoitettua valvotusta tapaamisesta, yhteydenpidosta videoyhteyden välityksellä sekä niiden peruuttamisesta päättää toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Valvotun tapaamisen 2 §:n 3 momentin mukaisesta kuuntelusta teknisellä laitteella ja tallentamisesta päättää turvallisuudesta vastaava virkamies. Tapaamiskiellon määrittämisestä päättää vankilan johtaja taikka toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies.

Tapaamisen epäämisestä ja keskeyttämisestä päättää ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies.

Asiamies on 12 luvun 4 §:ssä määritelty seuraavasti.

4 §
Kirjeenvaihto asiamiehen kanssa

Vangin asianajajalleen tai muulle oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 5 momentissa tarkoitettulle oikeudenkäyntiasiamiehelle tai -avustajalle osoittamaa kirjettä tai muuta postilähetystä ei saa tarkastaa eikä lukea. (17.6.2011/724)

Vangille saapunut kirje tai muu postilähetys, johon merkitystä lähettäjä tiedosta ilmenee, että kirjeen lähettäjä on 1 momentissa tarkoitettu asiamies, saadaan vangin läsnä ollessa avata ja sen sisältö tarkastaa lähetyksen sisältämää viestiä lukematta, jos on syytä epäillä, että kirje sisältää 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä. Tarkastuksessa noudatetaan muutoin, mitä 1 §:n 3 momentissa säädetään. (10.4.2015/393)

Tutkintavankeuslaissa vastaavat säännökset kuuluvat seuraavasti.

9 luku

4 § (10.4.2015/394)
Asiamiehen tapaaminen

Tutkintavangilla on oikeus ilman aiheetonta viivytystä tavata 8 luvun 4 §:ssä tarkoitettua asiamiestä muiden henkilöiden olematta läsnä.

Tapaamista voidaan valvoa, jos se on välttämätöntä vankilan järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka jos tutkintavanki tai asiamies sitä nimenomaisesti pyytää. Valvonta suoritetaan näköyhteyden tai teknisen laitteen avulla tutkintavangin ja asiamiehen välistä keskustelua kuulematta ja tallentamatta. Tapaaminen voidaan tarvittaessa järjestää myös tilassa, jossa tutkintavangin ja asiamiehen välissä on rakenteellisia esteitä. Tapaamisen valvonnasta on ennen valvonnan aloittamista ilmoitettava tutkintavangille ja hänen asiamiehelleen.

Tapaamisen järjestämisestä videoyhteyden välityksellä säädetään 10 §:ssä.

15 § (10.4.2015/394)
Päätösvalta

Valvomattomasta tapaamisesta, asiamiehen tapaamisesta, lapsen tapaamisesta, vankien välisestä tapaamisesta, 1 §:n 4 momentissa tarkoitetusta valvotusta tapaamisesta, yhteydenpidosta videoyhteyden välityksellä sekä niiden peruuttamisesta päättää toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Valvotun tapaamisen 1 §:n 3 momentin mukaisesta kuuntelusta teknisellä laitteella ja tallentamisesta päättää turvallisuudesta vastaava virkamies. Tapaamiskiellon määrittämisestä ja poistumisluvasta päättää vankilan johtaja taikka toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies.

Tapaamisen epäämisestä ja keskeyttämisestä päättää ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies.

8 luku

4 §
Kirjeenvaihto asiamiehen kanssa

Tutkintavangin asianajajalleen tai muulle oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 5 momentissa tarkoitetulle oikeudenkäyntiasiamiehelle tai -avustajalle osoittamaa kirjettä tai muuta postilähetystä ei saa tarkastaa eikä lukea. (17.6.2011/725)

Tutkintavangille saapunut kirje tai muu postilähetys, johon merkitystä lähettäjä tiedosta ilmenee, että kirjeen lähettäjä on 1 momentissa tarkoitettu asiamies, saadaan tutkintavangin läsnä ollessa avata ja sen sisältö tarkastaa lähetyksen sisältämää viestiä lukematta, jos on syytä epäillä, että kirje sisältää 5 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä. Tarkastuksessa noudatetaan muutoin, mitä 1 §:n 4 momentissa säädetään. (10.4.2015/394)

Lain esitöissä asiamiehen tapaamista koskevaa sääntelyä on perusteltu seuraavasti:

Asiamiehen tapaaminen olisi pääsääntöisesti täysin valvoton. Tapaaminen voitaisiin kuitenkin pykälässä mainituilla perusteilla järjestää osittain valvonnan alaisena. Tämä tulisi kyseeseen silloin, kun valvonta olisi välttämätöntä vankilan järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi. Useimmiten tällöin kyse olisi perustellusta epäilystä, että tapaamisessa luovutettaisiin vangille esineitä tai aineita, joiden hallussapito on vankeuslain nojalla kielletty. Tapaaminen voitaisiin järjestää valvottuna myös asiamiehen tai vangin pyynnöstä.

Valvonta perustuisi ainoastaan näköyhteydellä tapahtuvaan valvontaan. Teknisellä laitteella tapahtuvaa valvontaa ei saisi tallentaa.

Asiamiehen ja vangin tapaaminen voitaisiin edellä mainituissa tilanteissa järjestää myös tapaamistilassa, jossa heidän välillään on rakenteellisia esteitä, kuten lasinen tai muovinen väliseinä, joka estäisi tavaroiden antamisen. Tällaista tilaa voitaisiin käyttää myös tilanteessa, jossa asiamies olisi esimerkiksi aikaisemmin syyllistynyt luvattomien esineiden tai aineiden kuljettamiseen vankilaan. Tapaaminen voitaisiin järjestää kyseisessä tilassa myös silloin, jos asiamies tai vanki sitä itse pyytää. Tällöinkään heidän välistään keskustelua ei saisi kuunnella tai tallentaa.

Jos asiamiehen ja vangin välillä olisi rakenteellisia esteitä, tulisi kuitenkin huolehtia siitä, että tapaamisen yhteydessä voidaan käsitellä ja luovuttaa tarpeelliset oikeudenkäyntiasiakirjat vaarantamatta asiamiehen ja vangin tapaamisen luottamuksellisuutta.

Ehdotuksella turvattaisiin nykyistä paremmin vankeusvankien luottamukselliset keskustelut asiamiehen kanssa. Asiamiehen tapaaminen voitaisiin järjestää myös videoneuvotteluteitse, mistä ehdotetaan säännöstä 13 §:ään. (HE 45/2014, s. 51)

3.3

Kannanotto

Kuopion vankila on menetellyt vankien ja asiamiesten tapaamisen valvonnassa lainvastaisesti.

Sekä vankeuslain että tutkintavankeuslain sääntely on tapaamisen valvonnan osalta täysin selvä. Tapaamista voidaan valvoa vain, jos se on välttämätöntä tai jos asiamies tai vanki sitä nimenomaisesti pyytää. Pääsääntöisesti valvonnan ei voida katsoa olevan välttämätöntä. Kunkin tapaamisen osalta on harkittava tapauskohtaisesti, onko valvonnalle edellytyksiä ja päätösvalta tältä osin on laissa annettu vain tietyille virkamiehille. Lain esitöiden mukaan esimerkiksi perusteltu epäily kiellettyjen esineiden tai aineiden luovuttamisesta voi olla valvonnan peruste.

Laillisuusvalvontakäytännössä on katsottu, että tapaaminen voidaan kuitenkin valvonnan edellytysten puuttuessa järjestää tilassa, jossa on kamera, jos asiamies ja vanki voivat varmistautua, ettei kamera ole päällä. Tämän tulee olla selvästi havaittavissa ja tästä tulee myös ilmoittaa. Kamera voidaan esimerkiksi peittää.

Sen lisäksi, että kaikkia asiamiestapaamisia on Kuopion vankilassa valvottu, valvontakameran kuva on tallentunut. Lain esitöiden mukaan teknisellä laitteella tapahtuvaa valvontaa ei saa tallentaa. Asiamiestapaamisesta välittyvän kuvan tallentaminen ei ole lainmukaista silloinkaan, kun valvonnan edellytykset ovat olemassa.

Asiamiehen tapaamista koskevan sääntelyn peruste on asianajosalaisuus, joka perustuu toisaalta perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan ja viestinnän luottamuksellisuuteen ja toisaalta perustuslain 21 §:ssä turvattuun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteuttamisen edellytyksiin. Kyse on ammattiryhmästä, jonka työn luonne on mainituista perustuslaillisista syistä korostetun luottamuksellinen. Tätä luottamuksellisuutta turvataan muun muassa asianajosalaisuuteen kohdistuvilla todistamiskielloilla oikeudenkäymiskaareissa ja toiminnan valvonnalla Suomen Asianajajaliiton valvontalautakunnassa ja oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa.

Kantelijoiden esittämästä keskustelun kuuntelusta ei ole näyttöä. Minulla ei ole perusteita epäillä vankilan johtajan ilmoitusta, ettei vankilassa ole laitteistoa, jolla kyseessä olevaa tapaamistilaa voitaisiin kuunnella. Näyttämättä jää myös ensimmäisen kantelijan väite, että vartijat ovat kommentoineet hänen ja hänen asianajajansa keskustelua ja jääneet kuuntelusta kiinni. Väite on niin yksilöimätön, ettei sitä ole mahdollista tutkia.

4 TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan Kuopion vankilalle huomautuksen edellä kohdassa 3.3 selostetusta lainvastaisesta menettelystä. Tässä tarkoituksessa lähetän Kuopion vankilan johtajalle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän tämän päätökseni tiedoksi Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskukselle sekä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle.